

Ο Συμβουλευτικός ρόλος του εκπαιδευτικού

Αποστολοπούλου Χριστίνα, Σχολική Σύμβουλος 57η Περιφέρειας Προσχολικής Αγωγής

Η εκπαίδευση δεν είναι μόνο μια μαθησιακή αλλά και μια ψυχολογική διαδικασία γι' αυτό και οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να εκπληρούν και το ρόλο του παιδαγωγού – ψυχολόγου. Σήμερα οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις θεωρούνται απαραίτητες προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να λειτουργήσουν αποτελεσματικότερα στις όλο και πιο πλουραλιστικές σχολικές τάξεις. Εκτός από καλοί δάσκαλοι, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να είναι και καλοί σύμβουλοι και καλοί εμψυχωτές (Μαλικιώση – Λοίζου, 2001). Συμβουλευτική ονομάζεται η προσέγγιση που ακολουθεί ο εκπαιδευτικός ο οποίος προσφέρει ψυχολογική βοήθεια ή στήριξη σε μαθητές του ή σε γονείς μαθητών του προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους (ανάγκες που πηγάζουν από το σχολείο, συμμαθητές, οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον). Δεν επιδιώκεται ψυχανάλυση αλλά ψυχολογική στήριξη αυτών. Η συμβουλευτική στην εκπαίδευση επιδιώκει την καλή συνεργασία μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας. Όσον αφορά τα παιδιά με αναπηρίες και την οικογένειά τους η συμβουλευτική και οι συμβουλευτικές δεξιότητες επιδιώκουν να ενισχύσουν την ψυχική τους υγεία, να μειώσουν το άγχος, να αντιμετωπίσουν ρεαλιστικά το πρόβλημα, να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, να διαμορφώσουν θετικές στάσεις απέναντι στους άλλους ανθρώπους γεγονός που θα ενισχύσει και την αντίληψη της προσωπικής τους αξία.

Στη συμβουλευτική μπορούμε να ξεχωρίσουμε τρία σχήματα επικοινωνίας: 1. τη μη ανακλαστική συμβουλευτική, 2. τη μεταβατική συμβουλευτική, 3. την ανακλαστική συμβουλευτική (Σιδέρη, 1992 :212).

Η ανακλαστική συμβουλευτική αναφέρεται σε μια συμμετρική κάθετη επικοινωνία.

Η μεταβατική συμβουλευτική ακολουθεί το μοντέλο του μεσολαβητή, δηλαδή αυτός, που ζητάει συμβουλή αναλαμβάνει ένα μέρος της υπευθυνότητας μέσω της συμβουλευτικής διαδικασίας, ώστε αυτός να λειτουργεί ως σύμβουλος ο ίδιος από μόνος του.

Αντίθετα η ανακλαστική συμβουλευτική εμπεριέχει περισσότερο μια συμμετρική παράλληλη δομή επικοινωνίας, στην οποία τόσο ο σύμβουλος όσο και ο συμβουλευόμενος μπορούν ν' αλλάξουν ρόλους ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση. Συνήθως οι εκπαιδευτικοί λόγω άγνοιας χρησιμοποιούν τις πιο πολλές φορές τη μη ανακλαστική μέθοδο.

Ο εκπαιδευτικός λόγω της καθημερινής επαφής με τον μαθητή και τη συχνή επικοινωνία με την οικογένειά του μπορεί να αναπτύξει μια ουσιαστική σχέση μαζί τους, να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους, να τους στηρίξει ψυχολογικά και να προσφέρει ανεκτίμητη βοήθεια. Βασική προϋπόθεση γι' αυτό είναι: α) να διαθέτει γνώσεις και δεξιότητες συμβουλευτικής, β) να βασίζεται σε κάποιες αρχές συνεργασίας με τους γονείς.

Α. Γνώσεις και δεξιότητες της συμβουλευτικής.

Απ' όλες τις έρευνες που έχουν γίνει σε θέματα συμβουλευτικής βγαίνει το συμπέρασμα ότι υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι όροι ή χαρακτηριστικά του συμβούλου που είναι απαραίτητα για να υπάρξει εποικοδομητική βοηθητική διαπροσωπική σχέση. Οι όροι αυτοί είναι η ενσυναίσθητη κατανόηση, ο σεβασμός, η άνευ όρων αποδοχή (ζεστασιά, η ειλικρίνεια, η γνησιότητα, η αυτοαποκάλυψη, η ευκρίνεια). Σύμφωνα με τον C. Rogers, εκπρόσωπο της προσωποκεντρικής (πελατοκεντρικής) θεωρίας, προτείνεται η διαμόρφωση του κατάλληλου συμβουλευτικού κλίματος συνεργασίας μεταξύ του ατόμου και του συμβούλου. Η παραπάνω διαπίστωση αφορά μια σχέση επικοινωνίας, κατανόησης και εμπιστοσύνης που ο C. Rogers ονομάζει "ποιότητα παρουσίας" και περιλαμβάνει σύνολο προτεινόμενων συμπεριφορών και αξιών που θα γίνονται αντιληπτές από τον συμβουλευόμενο και θα του παρέχουν ψυχική ασφάλεια (Ποταμιάνος, 1999).

Οι σημαντικότερες αφορούν:

1. Γνησιότητα ή αυθεντικότητα (genuineness ή congruence). Είναι η ικανότητα του εκπαιδευτικού να είναι ο εαυτός του, να συμπεριφέρεται φυσιολογικά και αβίαστα, δίχως να κάνει χρήση κάπου επαγγελματικού ή άλλου προσωπείου. Να μείνει απλός προσιτός και όχι εγκλωβισμένος στο ρόλο του ειδικού ή του επιστήμονα. Γενικά ο Rogers θεωρεί ότι κάθε εμπειρία πρέπει να βιώνεται όπως προκύπτει. Σημειώνει χαρακτηριστικά: "Όλοι οι

σύμβουλοι εκδηλώνουν κάποια στιγμή μια ιδιαίτερα "αρνητική" στάση έναντι του συμβουλευόμενου, αλλά παρόλο που αυτό φαντάζει δυνητικά καταστροφικό, είναι θεμιτό, γιατί αποτελεί γνήσια θεραπευτική αντίδραση. Εξάλλου, με αυτόν τον τρόπο, ο σύμβουλος δε χρειάζεται να ανατρέξει σε κάποια υποκριτική και στερεοτυπική συμπεριφορά συμπάθειας, ενδιαφέροντος ή ευγένειας, η οποία μάλιστα είναι εύκολο και πιθανό να γίνει αντιληπτή ως ψεύτικη και αδιάφορη" (Rogers, 1966: 188).

Μια δεύτερη πτυχή της γνησιότητας είναι η αρμονική συγκρότηση του ψυχισμού του εκπαιδευτικού. Προκειμένου ο εκπαιδευτικός να συμπεριφέρεται αυθεντικά απαιτείται προηγουμένως να τον διακρίνει η αυτογνωσία και κυρίως η αρμονία με την αυτοαντίληψή του. Μ' αυτόν τον τρόπο ελαττώνονται οι πιθανότητες ανάμειξης των προσωπικών άλυτων προβλημάτων του στη συμβουλευτική διαδικασία και ο εκπαιδευτικός κατανοεί καλύτερα τα αισθήματά του απέναντι στο γονιό ή τον μαθητή και είναι σε θέση να συναισθανθεί τη δική τους ψυχική κατάσταση διαχωρίζοντάς την από την δική του. Ο εκπαιδευτικός πρέπει αφ' ενός να έχει επίγνωση των προσωπικών εσωτερικών εμπειριών και αφετέρου να εμφανίζει αυτές τις εμπειρίες στη συμβουλευτική σχέση όποτε χρειάζεται.

2. Σεβασμός. Ο σεβασμός που δείχνει ο εκπαιδευτικός στους γονείς σημαίνει ότι τους αποδέχεται ως ξεχωριστά άτομα, δίχως να επιβάλει όρους γι' αυτό.
3. Ζεστασιά ή άνευ όρων θετική αναγνώριση – αποδοχή (unconditional positive regard). Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι δεκτικός και ευνοϊκά προδιατεθειμένος απέναντι στον γονιό. Δεν θα πρέπει να τον επικρίνει. Αυτό προϋποθέτει ευνοϊκό κλίμα μεταξύ των δύο ώστε ο γονιός να εκφραστεί ελεύθερα, να ανοιχτεί και να μην χρειαστεί να υιοθετήσει αμυντικούς μηχανισμούς για να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα. Ο Rogers αυτό το περιγράφει ως εξής: "*Αν αντιλαμβάνομαι τις προσωπικές εμπειρίες του άλλου κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μη μπορώ να κάνω διάκριση μεταξύ των προσωπικών του εμπειριών ως περισσότερο ή λιγότερο αξίων θετικής αναγνώρισης, τότε αισθάνομαι άνευ όρων θετική αναγνώριση γι' αυτό τον άνθρωπο*". (Rogers, 1959: 208).

4. Ενσυναίσθητη κατανόηση ή ενσυναίσθηση (empathy). Αυτή περιλαμβάνει την ενσυναισθητική ακρόαση (empathetic listening) και τη μετάδοση της ενσυναίσθησης (communicating empathy). Η πρώτη αφορά την αναγνώριση και την κατανόηση των εμπειριών του άλλου και το νόημα που έχουν γι' αυτόν. Πρόκειται για την πλήρη αποδοχή, κατανόηση και συναίσθηση του είναι του γονιού ενώ παράλληλα ο εκπαιδευτικός παραμένει ο εαυτός του και συμπεριφέρεται αυθεντικά. Η ενσυναισθητική ακρόαση επιτυγχάνεται με τις κατάλληλες απαντήσεις του συμβούλου που δείχνει στον άλλον ότι τυγχάνει προσεκτικής ακρόασης και κατανόησης από κάποιον που τον αποδέχεται ανά πάσα στιγμή και ενδιαφέρεται να εμβαθύνει ακόμα περισσότερο (Ποταμιανός, 1999). Είναι η ικανότητα του εκπαιδευτικού συμβούλου να κατανοεί τον κόσμο των μαθητών του και των γονιών τους έτσι όπως οι ίδιοι τον αντιλαμβάνονται. Η ενσυναίσθηση προϋποθέτει την κατανόηση του συμβουλευόμενου σε γνωστικό (τι σκέπτεται και τι λέει) αλλά και στο θυμικό επίπεδο (τι αισθάνεται), (Duann Hill, 1996).
5. Αυτοαποκάλυψη: Είναι η διαδικασία αποκάλυψης πτυχών της προσωπικότητας του εκπαιδευτικού – συμβούλου τόσο στον ίδιο του τον εαυτό όσο και σε άλλα άτομα που εμπιστεύεται. Όταν ένας άνθρωπος νιώθει εμπιστοσύνη για το συνάνθρωπό του και αποκαλύπτει σε αυτόν τον εαυτό του, βοηθά να δημιουργηθεί μια ουσιαστική διαπροσωπική σχέση που θα οδηγήσει σε πιο στενή επικοινωνία (Μαλικιώση – Λοίζου, 1994). Σύμφωνα με τον Jourard S. *"Μια ειλικρινά προσωπική σχέση μεταξύ δύο ανθρώπων περιλαμβάνει αποκάλυψη του εαυτού του ενός στον άλλο με πλήρη και αυθόρμητη ειλικρίνεια"* (Jourard, 1964: 28).
6. Ευκρίνεια: Είναι η ικανότητα του εκπαιδευτικού να είναι σαφείς στις εκφράσεις και τη συμπεριφορά του. Αναφέρεται επίσης στην ακριβή επισήμανση των συναισθημάτων και των εμπειριών του γονιού από τον εκπαιδευτικό και στο χαρακτηρισμό τους. Η ευκρινής αντανάκλαση των συναισθημάτων, των συμπεριφορών και των σκέψεων των γονιών από τον εκπαιδευτικό σύμβουλο τους βοηθά

στην καλύτερη κατανόηση του εαυτού τους. (Μαλικιώση – Λοΐζου, 2001).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ackermann, N. (1970). *Family Process*. New York: Basic Books Inc.
- Brammer, L.M. and Shostrom, E. (1982). *Therapeutic psychology - Fundamentals of counseling and psychotherapy*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice – Hall.
- Γενά, Α. (2002). *Αντισμός και Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές*. Αθήνα
- Δημητρόπουλος, Ε.Γ. (1992). *Συμβουλευτική και συμβουλευτική ψυχολογία. Η θεωρία της, η πράξη της, οι εφαρμογές της*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη
- Duan, C. and Hill, C.E. (1996). *Theoretical confusion in the construct of empathy: A review of the literature*. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 261 – 274
- Ebersold, S. (1998) Μέθοδος πρώιμης παρέμβασης. Εκπαιδευτικό Υλικό Α΄ κύκλο ημερίδων ΕΠΕΑΕΚ, Θεσσαλονίκη
- Jourard, S (1964). *The transparent self*. Princeton, N.J: D. Van Nostrand Reinhold Co.
- Ivey A.E., et all (1992) *Συμβουλευτική: Μέθοδος πρακτικής προσέγγισης*. Μετάφραση – επιμέλεια Μ. Μαλικιώση – Λοΐζου. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κοντοπούλου, Μ. (1998). Μέθοδος πρώιμης παρέμβασης. Εκπαιδευτικό Υλικό Α΄ κύκλο ημερίδων ΕΠΕΑΕΚ. Θεσσαλονίκη
- Κοσμόπουλος, Α. (1995). *Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Κυπριωτάκης, Α. (1997). *Σχολική ένταξη: Γενικές προϋποθέσεις και ο ειδικός ρόλος των γονιών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κυριακίδης, Π. (2000). *Η οικογενειακή σχέση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Kubeer – Ross, E. (1979). *Γι' αυτόν που πεθαίνει: ερωτήσεις – απαντήσεις* (μτφ. Φρ. Π. Βράχος) Αθήνα: Ταμασός (έτος πρωτότυπης έκδοσης, 1974).

Μαλικιώση – Λοϊζου, Μ.(1994) *Συμβουλευτική Ψυχολογία* (β' έκδοση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μαλικιώση – Λοϊζου, Μ.(2001). *Η συμβουλευτική ψυχολογία στην Εκπαίδευση* (γ' έκδοση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μαλικιώση – Λοϊζου, Μ.(1999) *Συμβουλευτική Ψυχολογία* (ε' έκδοση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μουσούρου, Λ.Μ (1993) *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*. Αθήνα: Gutenberg, 24 έκδοση.

Mauco, G (1973). *Psychanalyse et education (4eme edition)*. Paris: Aubier Montaigne

Παπαδάτου – Αναγνωστόπουλος, Φ.(1997). *Η ψυχολογία στο χώρο της Υγείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Παπαδιώτη – Αθανασίου,Β. (2000) *Οικογένεια και όρια. Συστημική προσέγγιση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Πολυχρονοπούλου, Σ. (1995). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: εκδ. συγγραφέα.

Ποταμιάνος, Γ. (1995). *Δοκίμια στην Ψυχολογία της Υγείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Ποταμιάνος, Γ. (1999). *Θεωρίες προσωπικότητας και κλινική πρακτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα γ' έκδοση

Rogers, C.R. (1966). *Client – centered therapy*. In S. Ariet (Ebl.), *American Handbook of Psychiatry*. New York: Basic books.

Rogers, C.S.C. (1959). *A theory of therapy, personality and interpersonal relationships, as developed in a client – centered framework*. In Koch, S. (ed) *Psychology: A study of science*. Vol. 3. *Formulations of the Person and the Social Context*. New York: Mc Graw – Hill Co, Inc.

Σιδέρη Ζώνιου Α. (1992). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους*. Αθήνα: Βιβλιογονία

Samuel, S. (1988). *The Family of the severely handicapped child: The Sieling Perspective*. *Journal of Family Therapy*, Volio, N° 2

Solnik & Stark (1993) *Πρακτικά Συνεδρίου Κέντρου Παιδοψυχικής Υγιεινής με θέμα: Το σχολείο της οικογένειας – η οικογένεια του σχολείου*, Αθήνα.

Farmer, M. (1980). *The Family*. London: Longman.